

IRENEUSZ S. LEDWOŃ OFM

Lublin

ZNAK ŚWIĘTOŚCI JAKO MOTYW WIARYGODNOŚCI OBJAWIENIA W UJĘCIU RENÉ LATOURELLE'A

I. ARGUMENTACJA TEOLOGICZNO-SEMEJOLOGICZNA W MYŚLI R. LATOURELLE'A

Teologiczno-semejotyczna płaszczyzna uzasadniania wiarygodności objawienia chrześcijańskiego obejmuje zastosowanie w teologicznofundamentalnym systemie argumentacyjnym kategorii znaku, co dotyczy przede wszystkim pojęcia cudu. Korzenie semejotycznej koncepcji cudu sięgają myśli Pascala, Newmana, Müllera, Blondela, jednakże właściwy rozwój tego sposobu rozumienia cudu nastąpił w początkach XX w. Przyczyn takiego stanu rzeczy było wiele, żeby wymienić tylko nowe podejście do źródeł biblijnych i patrystycznych, badania nad teorią znaku na gruncie logiki (semiotyka), zainteresowanie problematyką symbolu w naukach o języku, w antropologii, psychologii, historii religii, a z czasem również w teologii. Znaczny wpływ na rozwój omawianej problematyki wywarły również niektóre kierunki filozoficzne, takie jak fenomenologia, egzystencjalizm, personalizm¹.

We współczesnej teologii, zwłaszcza okresu posoborowego, przyjmuje się, że kategoria znaku, przy odpowiednim jego rozumieniu, jest optymalna nie tylko dla właściwego rozumienia cudu i jego wykładni, ale że powinna ona charakteryzować wszystkie argumenty uwierzytelniające Objawienie, jak rów-

¹ Genezę znakowej koncepcji cudu szeroko omawia M. Rusecki – *Wierzcie moim dzieciom. Funkcja motywacyjna cudu w teologii XX wieku*. Katowice 1988 s. 28-34; t e n ż e. *Cud w myśli chrześcijańskiej*. Lublin 1991 s. 337-350; zob. też: R. L a t o u r e l l e. *Blondel, Maurice*. W: *Dictionnaire de theologie fondamentale*. Red. R. Latourelle, R. Fisichella. Montreal-Paris 1992 s. 111-118; t e n ż e. *Pascal, Blaise et l'apologie des „Pensées”* W: tamże s. 949-953; R. F i s i c h e l l a. *Newman, John Henry*. W: tamże s. 911-916.

nież, że samo Objawienie ma strukturę znakową². Ponieważ szczytem objawienia chrześcijańskiego jest objawienie w Jezusie Chrystusie, wszystkie znaki Objawienia muszą być odnoszone do Niego, gdyż ze swej natury wskazują one na Chrystusa i do Niego prowadzą³. Takie ujęcie usankcjonowała konstytucja *Dei verbum*, według której Chrystus jest Pośrednikiem i Pełnią całego objawienia, jak również pierwszym znakiem tegoż objawienia (nr 2 i 4).

W teologiczno-fundamentalnej refleksji R. Latourelle'a płaszczyzna teologiczno-semejologiczna stanowi trzeci moment badania i uzasadniania wiarygodności objawienia chrześcijańskiego, obok historyczno-hermeneutycznej i filozoficzno-antropologicznej. Zdaniem omawianego autora po wykazaniu, że istnieje możliwość dojścia do historycznej Osoby Jezusa poprzez ewangelie, oraz że Chrystus i Jego orędzie w istotny sposób wiążą się z człowiekiem, jego podstawowymi sytuacjami bytowymi i fundamentalnymi problemami ludzkiej egzystencji, zachodzi konieczność odczytania znaków Wydarzenia Chrystusa, które to znaki pozwoliłyby zidentyfikować Go jako Boga wśród ludzi oraz potwierdzałyby wiarygodność dokonanego przez Niego i w Nim Objawienia⁴.

W opozycji do tradycyjnej apologetyki oraz zgodnie ze współczesnymi ujęciami teologicznymi i ze wskazaniem Vaticanum II Latourelle podkreśla, że pierwszym i podstawowym znakiem, stanowiącym principium jedności wszystkich innych, jest osobowy Znak Chrystusa. Bez odczytania tego Znak (*Signe total*) nie sposób zrozumieć tzw. znaków częściowych Objawienia (*signes partiels*), które wszystkie wypływają wprost z Osoby Chrystusa, do Niego prowadzą i z Nim bezpośrednio się wiążą⁵.

Obok znaku Chrystusa, drugim znakiem fundamentalnym – w opinii Latourelle'a – jest znak Kościoła, będący znakiem obecności Chrystusa i Jego zba-

² Zob. np. E. K o p e ć. *Teologia fundamentalna*. Lublin 1976 s. 73-77; t e n ż e. *Walog motywacyjny cudów*. RTK 19:1972 z. 2 s. 100-102; t e n ż e. *Problematyka rozpoznania cudu*. RTK 13:1966 z. 2 s. 5 n.; R u s e c k i. *Cud w myśli chrześcijańskiej* s. 363-371; t e n ż e. *Funkcje cudu jako znaku*. RTK 27:1980 z. 2 s. 51-70; t e n ż e. *Struktura naukowa teologii fundamentalnej*. STV 22:1984 nr 1 s. 55 n.; P. T e r n a n t. *Znak*. W: *Słownik teologii biblijnej*. Red. X. Léon-Dufour. Wyd. 3. Poznań–Warszawa 1985 s. 1143.

³ R u s e c k i. *Wierzenie moim dzieciom* s. 273 n.

⁴ R. L a t o u r e l l e. *L'accès à Jésus par les évangiles*. Paris–Tournai–Montréal 1978 s. 11 n.; t e n ż e. *Miracles de Jésus et théologie du miracle*. Montréal–Paris 1936 s. 13.

⁵ R. L a t o u r e l l e. *Le Christ Signe de la révélation selon la constitution „Dei verbum”* Gr 47:1966 s. 685-709; t e n ż e. *Vatican II et les signes de la Révélation*. Gr 49:1968 s. 225-230; t e n ż e. *L'économie des signes de la Révélation*. ScE 19:1967 s. 8; t e n ż e. *Le Christ et l'Église, signes du salut*. Tournai–Montréal 1971 s. 11-16, 71-97; t e n ż e. *Miracles de Jésus* s. 14 n., 27-29; t e n ż e. *Théologie de la Révélation*. 2 éd. Bruges–Paris 1966 s. 447.

wienia w świecie, a także skutecznym znakiem jedności człowieka z Bogiem i ludzi między sobą⁶.

Znak Chrystusa i Jego objawienia Latourelle uwiarygadnia przez wspomniane znaki częściowe, do których zalicza cud, prorocstwo i świętość życia⁷. Wynika to – jego zdaniem – z Bożej ekonomii Objawienia, uwzględniającej człowieka w jego uwarunkowaniach egzystencjalnych, kondycji cielesno-duchowej oraz wymiarze indywidualno-społecznym. Stąd też Bóg skierowuje do człowieka znaki w kosmosie, czyli cuda, znak w historii, tj. prorocstwo, oraz znak w samym człowieku, którym to znakiem jest świadectwo świętego życia jednostki ludzkiej oraz społeczności, czyli Kościoła. Znaki te wskazują na zakres oddziaływania zbawienia w świecie oraz transfiguracji tego świata, dokonującej się w naturze, w czasie (historii) i w samym człowieku⁸.

Warto podkreślić, że Latourelle w zasadzie nie podaje definicji znaku, mimo iż wielokrotnie posługuje się tym pojęciem. Jedynie ze sposobu, w jaki opisuje znakowy charakter cudu, można wnosić, że autor rozumie znak jako rzeczywistość dwupłaszczyznową, gdzie element widzialny jest nośnikiem Bożych zamiarów, czyli religijnego znaczenia znaku⁹. Ponadto autor zwraca uwagę, że znak jest darem Bożym, w związku z czym musi być zawsze sytuowany i postrzegany w kontekście łaski i zbawienia¹⁰. Wynika to też z ukierunkowania znaków na zbawienie człowieka, co powoduje, że są one

⁶ *Le Christ et l'Église* s. 99-101; *Vatican II et les signes* s. 230-233; *L'économie des signes* s. 13, 18, 20; *L'Église. Motif de crédibilité*. W: *Dictionnaire* s. 331-351.

⁷ Już w tym momencie warto zwrócić uwagę, że Latourelle utożsamia świętość życia ze świadectwem życia chrześcijańskiego. W przekonaniu M. Ruseckiego (*Argumentacja prakseologiczna w teologii fundamentalnej*. RTK 34: 1987 z. 2 s. 137 przyp. 25) omawiany autor niezupełnie ma rację w tym względzie, gdyż są to różne znaki, chociaż pozostające ze sobą w ścisłym związku. Idąc jednak po linii myśli rzymskiego teologa, w niniejszym opracowaniu będzie się stosować zamiennie pojęcia „świętość życia” i „świadectwo życia chrześcijańskiego”.

⁸ *L'accès a Jésus* s. 11 n.; *L'économie des signes* s. 11 n. Należy podkreślić, że we wcześniejszym okresie twórczości Latourelle eksponował fakt, iż Boża ekonomia uwzględnia również w człowieku element cielesny i duchowy, którym odpowiadają adekwatne znaki: cuda skierowane do sfery zmysłowej (ciało), natomiast prorocstwo i doktryna Objawienia do sfery racjonalnej (*L'économie des signes* s. 12). Później autor zarzucił ten podział i chyba całkiem słusznie, gdyż był on sztuczny i zbyt sztywno podporządkowywał każdy rodzaj znaku poszczególnym władzom w człowieku, nie uwzględniając tym samym osoby jako całości, do której są skierowane wszystkie znaki. Ponadto element doktryny Latourelle przesunął na płaszczyznę filozoficzno-antropologiczną, niemniej jednak argument antropologiczny ma nadal – w opinii omawianego autora – charakter znaku (*Miracles de Jésus* s. 15).

⁹ „[...] un signe que Dieu adresse aux hommes: il est porteur de l'intention divine qu'il faut savoir lire” (*Miracles de Jésus* s. 303); „[...] un signe interpellant et interpersonnel, porteur d'une intention divine, et adressé à l'homme comme un langage divin, comme une parole concrète et pressante de Dieu pour lui faire entendre que le salut est arrivé” (tamże s. 322).

¹⁰ *L'économie des signes* s. 9.

przeniknięte łaską, a nawet są jej nośnikami. Jest ona niezbędna, w opinii Latourelle'a, także do właściwego rozpoznania znaku i jego waloru motywacyjnego¹¹.

II. ŚWIĘTOŚĆ W WYMIARZE INDYWIDUALNO-OSOBOWYM

Argument ze świętości życia jako motyw wiarygodności objawienia chrześcijańskiego został wyeksponowany przede wszystkim przez Sobór Watykański II, chociaż funkcjonował już wcześniej w tradycji teologicznej. Zdaniem Latourelle'a jest to konsekwencja przejścia z perspektywy przedmiotowej do podmiotowej i personalistycznej oraz chrystocentrycznej w sposobie ujmowania Objawienia przez Sobór¹². Ponadto – w przekonaniu omawianego autora – akcentowanie roli świadectwa życia wypływa z sakramentalnego charakteru Objawienia i wzajemnego związku słów i czynów jako jego form, a także z ekonomii przekazu tegoż Objawienia, który to przekaz dokonywał się i dokonuje od czasów apostoelskich nie tylko przez głoszenie Ewangelii, lecz również przez potwierdzanie przepowiadania życiem zgodnym z treścią przekazywanego orędzia. Stąd też świadectwo życia jest sposobem transmisji Objawienia oraz znakiem jego wiarygodności jako słowa zbawczego, uświęcającego człowieka¹³, co ma szczególne znaczenie przede wszystkim dla ewangelizacyjnej i uświęcającej działalności Kościoła¹⁴.

Kanadyjski jezuita słusznie zauważa, że znak świętości, podobnie jak i pozostałe motywy wiarygodności Objawienia, wiąże się z Osobą Chrystusa. Znak ten ukazuje bowiem jako faktycznie realizującą się zapowiadaną przez proroków i Chrystusa przemianę świata i człowieka, mającą swe ostateczne źródło i przyczynę w Chrystusie. Uwierzytelnia orędzie Ewangelii, głoszące zbawienie człowieka w Chrystusie i przez Chrystusa, gdyż jest czytelną egzemplifikacją działania Ducha Chrystusowego w człowieku. Równocześnie uobecnia nową kondycję osoby ludzkiej jako dziecka Bożego, oraz wskazuje na ostateczne przeznaczenie człowieka, którym jest wezwanie go przez Boga do uczestnictwa w życiu Osób Boskich¹⁵. Znak ten jest wreszcie świadectwem

¹¹ Tamże s. 9 n.; *Le Christ et l'Église* s. 42 n.

¹² *Vatican II et les signes* s. 225; por. *Évangélisation et témoignage*. W: *Évangélisation*. „Documenta Missionalia” 9. Roma 1975 s. 77-81.

¹³ *Vatican II et les signes* s. 241 n.

¹⁴ R. L a t o u r e l l e. *Le témoignage chrétien*. Tournai-Montréal 1971 s. 7 n.

¹⁵ *L'économie des signes* s. 15, 25; R. L a t o u r e l l e. *La Sainteté signe de la Révélation*. Gr 46: 1965 s. 48-52.

żywołności Ewangelii, jej zdolności do dokonywania przemiany człowieka i całych społeczności, jak również wskazuje na nieustanną obecność łaski Chrystusowej w świecie¹⁶.

Osoba Chrystusa, będąca źródłem i ostatecznym wyjaśnieniem znaku świętości, jest również jej przyczyną wzorczą. Jak podkreśla Latourelle, wola Ojca była dla Chrystusa jedynym prawem i normą Jego działania apostołskiego, nauczania i odkupieńczej ofiary krzyża. Podobnie święty jest tym, który kieruje się we wszystkim wolą Boga, co sprawia w człowieku ożywiający go Duch Chrystusa. Świętość, polegająca na upodobnieniu się do Chrystusa posłusznego Ojcu, przejawia się – zdaniem rzymskiego teologa – w postawie intensywnego życia teologalnego (*una vita teologale fervorosa*). Wiara umożliwia postrzeganie całej rzeczywistości w optyce Bożej, nadzieja sprawia, że wieczność ogarnia terażniejszość i napełnia ją przyszłymi, eschatycznymi dobrami, miłość natomiast, będąca otwarciem się na Boga i na ludzi, pozwala kochać wszystkich tak, jak kocha ich Bóg. Doskonały chrześcijanin jest więc nowym stworzeniem, nowym człowiekiem i znakiem obecności Boga w świecie¹⁷.

Mimo iż świętość w istocie polega na posiadaniu i praktykowaniu w stopniu doskonałym cnót teologalnych, Latourelle zwraca również uwagę na pewne aspekty postawy świadectwa chrześcijańskiego, które warunkują jego większą skuteczność jako znaku we współczesnym świecie.

Człowiek dzisiejszy, w przekonaniu Latourelle'a, jest wrażliwy na odniesienie chrześcijanina do pewnych wartości szczególnie preferowanych współcześnie, takich jak kompetencja zawodowa, stosunek do pracy, troska o prawdę, właściwa postawa w relacjach międzyludzkich, zgodność postępowania z deklarowanymi przekonaniem, szacunek dla wolności i godności drugiego człowieka, zdolność do empatii, dążenie do polepszania sytuacji społecznej we własnym kraju, zaangażowanie na rzecz pokoju i sprawiedliwości w świecie. Są to wartości ogólnoludzkie, uznawane niezależnie od postawy światopoglądowej. Deklarowana i wyznawana wiara musi iść z nimi w parze, co wzmacnia wiarygodność wierzącego w oczach ludzi o innych przekonaniach.

Rzymski teolog podkreśla również wagę okazywania miłości wobec wszystkich ludzi, nie tylko chrześcijan, a z drugiej strony obowiązek szczególnie intensywnego życia miłością wśród samych wyznawców Chrystusa. Indywidualnoosobowy znak świętości łączy się tu z jej wymiarem społecznym i dotyczy Kościoła, o czym będzie mowa w dalszym ciągu niniejszego opracowania.

¹⁶ *Le témoignage chrétien* s. 26; *La Sainteté* s. 54.

¹⁷ *La Sainteté* s. 48-52; R. L a t o u r e l l e. *La testimonianza della vita segno di salvezza*. W: *Laici sulle vie del Concilio*. Assisi 1966 s. 381-384; t e n ż e. *Les laïcs, ferment de la société*. „Relations” janvier 1967 s. 4 n.; *Le Christ et l'Église* s. 266-271.

W opinii Latourelle'a znak świętości jest najbardziej skutecznym i przekonującym motywem wiarygodności Objawienia i związanego z nim nadejścia zbawienia w Chrystusie, gdyż przemawia on dziś do człowieka bardziej niż odległe historycznie cuda Jezusa czy proroctwa. Atrakcyjność i aktualność tego znaku wynika bowiem z egzystencjalnej sytuacji współczesnego człowieka. Argumenty, jakie podaje omawiany autor na uzasadnienie tej tezy, wiążą się w dużym stopniu z antropologiczną płaszczyzną wiarygodności, co wybiega już poza temat prowadzonej w tym miejscu analizy. Tytułem ilustracji można jednak podać, że np. w kontekście zagadnienia samotności współczesnego człowieka Latourelle zwraca uwagę, iż człowiek święty wskazuje na istnienie Boskiego „Ty”, zapraszającego do komunii życia, do spotkania i dialogu miłości usuwającej lęk i samotność, dającej pokój, radość i poczucie bezpieczeństwa. Człowiek żyjący Ewangelią jest człowiekiem autentycznym, całkowicie oddanym Bogu i ludziom. Taką postawą odpowiada na powszechny w dzisiejszym świecie głód tych wartości, zwłaszcza autentyczności i prawdy w relacjach międzyludzkich. Do najbardziej fundamentalnych problemów ludzkich należy pytanie o sens życia i jego zasadniczych wymiarów, takich jak wolność, praca, cierpienie, śmierć. Człowiek święty jest tym, który w Chrystusie odnalazł sens życia, jego ostateczne ukierunkowanie i przeznaczenie. Wobec tych wszystkich problemów funkcjonujących we współczesnym świecie istnieje wręcz zapotrzebowanie na świadków Ewangelii, i to w większym stopniu – jak podkreśla Latourelle – niż na jej głosicieli. Potwierdzają to również opinie konwertytów, przyjmujących chrześcijaństwo nie tyle dzięki znajomości jego doktryny, ile dzięki świadectwu życia autentycznie chrześcijańskiego¹⁸.

Świadectwo życia chrześcijańskiego jako motyw wiarygodności objawienia tkwi – zdaniem rzymskiego teologa – w samej naturze chrześcijaństwa. Wynika to najpierw z faktu, że chrześcijaństwo nie jest tylko systemem myślowym, ale orędem zbawczym, zmierzającym do przeobrażenia ludzkiego życia i do nadania mu zupełnie nowej opcji. Dlatego też istnieje konieczność egzystencjalnej prezentacji zbawczych możliwości odkupieńczej ofiary Chrystusa i Jego Ewangelii, jak również konieczność ukazania działania w człowieku płynącej z odkupienia łaski. Nie wystarczy więc głosić nadejście zbawienia, ale przepowiadaniu temu musi towarzyszyć przykład realnego dokonywania się świętości, co sprawia, że Ewangelia przestaje być abstrakcyjnym, niemożliwym do zrealizowania ideałem.

¹⁸ *Le témoignage chrétien* s. 47-53; *Le Christ et l'Église* s. 256-266; *La Sainteté* s. 39 n., 42-48; t e n ż e. *Témoignage – engagement (comme motif de crédibilité)*. W: *Dictionnaire* s. 1317 n.; t e n ż e. *Attualità del segno della santità*. „Digest Cattolico” 4:1965 s. 1-8.

Ponadto Ewangelia jest w swej istocie Objawieniem miłości Boga do człowieka, realizującej się w Wydarzeniu Chrystusa. W opinii omawianego autora świadectwo życia zgodnego z Ewangelią jest zarazem ukazaniem przeobrażającego działania tej miłości w człowieku, jest konkretnym objawieniem tej miłości. Świętość, polegająca przede wszystkim na miłości do Boga i do człowieka, jest widzialnym znakiem miłości Boga do ludzi.

Wreszcie, konieczność zgodności życia z ewangelicznym Objawieniem płynie z faktu, że Ewangelia jest manifestacją nowego sposobu życia, którego przykład ukazał jako pierwszy Chrystus w swojej ziemskiej egzystencji. Niezbędna jest więc – zdaniem Latourelle'a – nieustanna kontynuacja w chrześcijaństwie tego Chrystusowego stylu życia, jako jego ilustracja dla ludzi każdej epoki¹⁹.

Charakteryzując istotę oddziaływania świętości, omawiany teolog zwraca uwagę, że cechuje się ona przede wszystkim pewnego rodzaju dyskrecją. Oddziałuje nie na zasadzie przymusu, a jedynie przez dawanie przykładu. Prezentuje się jako wartość, a konkretnie jako dobro, jako nowa jakość życia, będąca faktycznie wewnętrznym pragnieniem każdego człowieka. W związku z tym świętość jest wezwaniem oraz obietnicą spełnienia tego wewnętrznego pragnienia i pełnego zrealizowania się ludzkiej osoby, przekroczenia poziomu przeciętności, jaką zazwyczaj prezentuje współczesny człowiek²⁰.

Skoro więc świadectwo świętego życia rzeczywiście ukazuje doskonałą harmonię istniejącą między Ewangelią a egzystencją konkretnej osoby, prezentuje tym samym tkwiącą w Ewangelii możliwość transformacji życia ludzkiego i potwierdza prawdę Ewangelii, stając się motywem wiarygodności Chrystusowego objawienia. Waler motywacyjny tego argumentu wzrasta – jak podkreśla Latourelle – gdy znak świętości ukazywany jest nie tylko przez ograniczoną liczbę osób, lecz gdy jest udziałem całych grup ludzkich, a zwłaszcza całego Kościoła. Znak ten nie jest tylko sumą indywidualnych świadectw, lecz stanowi jakość zupełnie nową i oryginalną²¹.

¹⁹ *Le témoignage chrétien* s. 54-56; *La Sainteté* s. 54 n.; *Témoignage – engagement* s. 1314 n.; *Les laïcs – ferment de la société – II. „Relations”* fevrier 1967 s. 34 n.; *Le Christ et l'Église* s. 273 n.; *La testimonianza della vita* s. 384-387; *Évangélisation et témoignage* s. 91-94.

²⁰ *Le témoignage chrétien* s. 57-60; *La Sainteté* s. 52-56; *La testimonianza della vita* s. 389-392; *Le Christ et l'Église* s. 271-276; *Les laïcs, ferment de la société – II* s. 36.

²¹ *Le témoignage chrétien* s. 67.

III. SPOŁECZNY WYMIAR ŚWIĘTOŚCI

Spółeczny wymiar znaku świętości – zdaniem kanadyjskiego jezuita – najbardziej widoczny jest we wspólnocie Kościoła, który umożliwia najpełniejsze poznanie Chrystusa i który stanowi najwłaściwszy probierz skuteczności Ewangelii, gdyż to właśnie Kościół uważa się za jej depozytariusza, powołanego równocześnie do autorytatywnego przekazu i interpretowania Chrystusowego orędzia. Jeżeli więc znak Kościoła jest nieczytelny – podważa to automatycznie wiarygodność Objawienia.

Świętość Kościoła jest wynikiem obecności w nim Chrystusa i Jego łaski, ale zależy również od poziomu świętości członków Kościoła. W tym zakresie jest on skażony grzechem, gdyż nie wszyscy należący do niego ludzie dają właściwe świadectwo chrześcijańskiego życia. Mimo to jednak Kościół jest – w przekonaniu Latourelle'a – skutecznym znakiem wiarygodności Objawienia i znakiem świętości, na potwierdzenie czego autor przytacza następujące argumenty:

1. Kościół nie ustaje w głoszeniu Ewangelii i we wskazywaniu drogi prowadzącej do zbawienia, co uważa za swój pierwszorzędnny i konieczny obowiązek. Pod względem aktywności misyjnej z Kościołem (autor ma tu na uwadze Kościół katolicki) nie może konkurować żadna inna wspólnota chrześcijańska. Aktywność ta jest wzmocniona wyjątkową troską o wierność kościelnego przekazu w stosunku do orędzia samego Chrystusa oraz nieustawaniem w wysiłku ewangelizacyjnym, mimo wszelkiego rodzaju przeciwności, aż po prześladowania i męczeństwo.

2. Za świętością Kościoła przemawia również fakt, że nie przestaje on pracować nad podniesieniem moralnego i duchowego poziomu ludzkości, także wbrew różnego rodzaju naciskom, które zwłaszcza na płaszczyźnie moralnej są wyjątkowo silne. Tym samym Kościół broni godności ludzkiej, powołując się na biblijną naukę o stworzeniu człowieka na obraz Boga oraz o ostatecznym przeznaczeniu człowieka do udziału w życiu Bożym. Pod tym względem – zdaniem Latourelle'a – Kościół katolicki również przewyższa wszystkie inne wspólnoty religijne.

3. Kościół nie odrzuca grzesznika. Przepowiadając ideał ewangeliczny, równocześnie okazuje miłosierdzie dla ludzkiej słabości. Naśladuje tu Chrystusa, który odrzucając grzech, nie odrzucał grzesznika, co więcej – uczynił go pierwszym beneficjentem swojej męki, śmierci i zmartwychwstania.

4. Ponieważ Kościół w swej istocie jest obecnością Chrystusa w świecie i historyczną konkretyzacją zbawczej woli Boga wyrażonej w Chrystusie, stąd w najwyższym stopniu aktualizuje się i uwidacznia – jako wspólnota wiernych z Chrystusem i między sobą – w Eucharystii. Jej celebracja – akcentuje Latou-

relle – jest najwyższą epifanią misterium Kościoła. Tym samym przez Eucharystię Kościół jest najbardziej czytelnym znakiem miłości ludzkiej odpowiadającej na miłość Boga.

W Eucharystii, rozumianej jako zgromadzenie i jako ofiara, koncentrują się wszystkie postawy cechujące świętość, obejmujące zarówno jednostkowego człowieka, jak i jego relację miłości i jedności z wszystkimi ludźmi – w ramach Kościoła i poza nim. W Eucharystii uobecniają się wszystkie momenty życia Chrystusa i życia Kościoła. Jest ona wyrazem jedności wierzących między sobą i równocześnie apelem o jedność wszystkich ludzi, co oznacza, że Eucharystia ukazuje jedność realną członków Kościoła i jedność potencjalną całej ludzkości w Chrystusie. Eucharystia jest więc tym wymiarem świętości życia, który w najwyższym stopniu decyduje o skuteczności i ekspresywności tejże świętości jako motywu wiarygodności chrześcijańskiego Objawienia²².

5. Kościół nie ustaje w ukazywaniu ideału ewangelicznej doskonałości, czego efektem jest życie konsekrowane, polegające na naśladowaniu Chrystusa w służbie Bogu i człowiekowi. Życie zakonne nie wyczerpuje świętości Kościoła, ale symbolizuje w najbardziej konkretny sposób powołanie Kościoła do świętości, będąc zarazem manifestacją i antycypacją eschatycznego przeznaczenia człowieka, ukazanego w Chrystusowym objawieniu. Latourelle zwraca też uwagę, że niezależnie od nawoływania do świętości Kościół faktycznie rodzi świętych, osiągających w nim heroiczny stopień doskonałości.

6. Jak zaznaczono wyżej, Kościół jest skażony grzechem swych członków. Rzymski teolog podkreśla w związku z tym, że Kościół nie tylko ma świadomość, iż jest *Ecclesia semper reformanda*, ale – jak wskazuje historia – jest też *Ecclesia semper reformata*. Również w tym aspekcie jest wierny Ewangelii domagającej się nieustannej metanoi.

Powyższe refleksje skłaniają Latourelle'a do wniosku, że Kościół faktycznie daje świadectwo o Chrystusie i Jego Ewangelii, tym skuteczniej, im bardziej upodabnia się do rzeczywistości, której jest figurą, tzn. do Chrystusa w Jego miłości ogarniającej cały świat, stając się równocześnie coraz bardziej wyrazistym i walentnym motywem wiarygodności Objawienia²³. Warto w tym momencie zwrócić uwagę, iż omawiany teolog mocno akcentuje – jako cechę właściwie rozumianej świętości – konieczność dawania świadectwa przynależności do Kościoła oraz otwartej i deklarowanej identyfikacji z Kościołem, bez czego znak świadectwa chrześcijańskiego jest nieautentyczny i wręcz fałszywy²⁴.

²² Tamże s. 88-90; *Témoignage – engagement* s. 1318 n.; *Le Christ et l'Église* s. 251 n.

²³ *Le témoignage chrétien* s. 73-84; *Le Christ et l'Église* s. 227-235.

²⁴ *Le Christ et l'Église* s. 250 n.

IV. SENS ŚWIĘTOŚCI JAKO ZNAKU

Jako znak świętość jest nośnikiem określonego sensu, czyli ma swoje wymiary znaczeniowe. Zdaniem Latourelle'a świętość jest przede wszystkim znakiem miłości i w tym znaczeniu jawi się jako dobro pociągające innych. Jest jednak również wyraźnym znakiem najwyższej, absolutnej i nieskończonej miłości – miłości Bożej. Ponadto świętość jest znakiem Ewangelii, jest jej ciałem – jak określa to rzymski profesor – czyli jest Ewangelią w porządku egzystencjalnym, w życiu i w działaniu. Ewangelia wciela się niejako w życie człowieka świętego. Tym samym zbawienie, będące już jego udziałem, jest transparentem zbawienia zapowiedzianego, eschatycznego. Świętość jest również znakiem misterium, w którym zawarty jest apel o eksplikację, wyjaśnienie znaku²⁵

Eksplikacja ta dokonuje się na drodze rozpoznania znaku świętości, co ma miejsce w klimacie łaski i zakłada istnienie określonych dyspozycji intelektualnych i moralnych podmiotu poznającego. Wśród tych dyspozycji Latourelle wymienia na pierwszym miejscu postawę otwarcia rozumu ludzkiego na możliwość działania Bożego w człowieku, wskazuje także na konieczność istnienia w człowieku przekonania o przygodności i wolności bytu ludzkiego. Natomiast na płaszczyźnie moralnej omawiany autor uznaje za niezbędne autentyczne pragnienie prawdy, pokorę polegającą na wyzbyciu się egoizmu, zmysł wartości moralnych oraz zdolność ich rozpoznania i oceny, a także wielkoduszność wyrażającą się w umiejętności dostrzeżenia dobra w człowieku²⁶.

Dokonane w wyniku spełnienia powyższych warunków odczytanie znaku świętości powoduje – w przekonaniu Latourelle'a – że staje się on przekonującym motywem wiarygodności objawienia Chrystusowego, zwłaszcza przy wykazaniu koherencji znaku świętości z innymi argumentami, co prowadzi do wysokiego stopnia pewności²⁷

Należy podkreślić, że rzymski teolog należy do prekursorów ujmowania świętości w kategoriach znaku Objawienia i motywu jego wiarygodności²⁸. Chociaż bowiem argument ten był zawsze obecny w apologetyce i teologii fundamentalnej, to jednak raczej wiązano go z faktem Kościoła, zwłaszcza rzymskokatolickiego, jako znamię jego prawdziwości²⁹. Jedynie pośrednio można było traktować to podejście również jako argument przemawiający za

²⁵ Tamże s. 278 n.; *La Sainteté* s. 59 n.

²⁶ *Le Christ et l'Église* s. 280-284; *La Sainteté* s. 61-64.

²⁷ *La Sainteté* s. 60.

²⁸ R u s e c k i. *Argumentacja prakseologiczna* s. 125.

²⁹ Tamże; por. S. N a g y. *Chrystus w Kościele*. Wrocław 1982 s. 269-279.

wiarygodnością Objawienia. Latourelle obiera odwrotny kierunek postępowania, traktując o świętości Kościoła w ramach argumentu ze świętości na rzecz wiarygodności Objawienia, chociaż w jego publikacjach można też spotkać liczne wypowiedzi wskazujące na świadectwo chrześcijańskiego życia jako argument uzasadniający Boską genezę Kościoła oraz zasadność roszczeń Kościoła do bycia środowiskiem przyniesionego ludzkości przez Chrystusa zbawienia.

LE SIGNE DE LA SAINTETÉ COMME MOTIF DE CRÉDIBILITÉ DE LA RÉVÉLATION D'APRÈS RENÉ LATOURELLE

R é s u m é

L'article présente la conception de la sainteté comme un des motifs de crédibilité de la révélation chrétienne considérés par R. Latourelle dans la catégorie du signe. Ce signe, identifié par Latourelle avec le témoignage de la vie chrétienne, est lié étroitement avec la personne du Christ qui est la cause principale et exemplaire de toute sainteté. La sainteté vérifie la révélation chrétienne en constituant un signe de la présence dans le monde du salut annoncé et réalisé par le Christ et de la grâce capable de transformer l'homme et le monde. La sainteté consiste dans la pratique héroïque des vertus théologiques et des valeurs humaines reconnus dans le monde séculier. Le signe de la sainteté est plus convaincant si elle est le fait de toute une communauté, voir de toute l'Église. Le témoignage d'une vie en parfait accord avec l'Évangile est pour le christianisme une nécessité de nature parce qu'il n'est pas un pur système de pensée, mais un message de salut capable de changer le sens de la condition humaine. Si l'Évangile apporte une nouvelle forme d'existence, les saints illustrent pour chaque génération ce style de vie filiale révélée et vécue par le Christ; aussi, ils sont pour le monde témoins et révélation de l'amour divin qui est l'essentiel du message chrétien. Le lieu par excellence du témoignage personnel et communautaire est l'Eucharistie comme assemblée et comme sacrifice dont la célébration recueille tous les moments de la vie du Christ et de l'Église.

Traduit par I. S. Ledwoń